

ONDERZOEKEND VERMOGEN IN DE PRAKTIJK

Meer informatie over deze en andere uitgaven kunt u verkrijgen bij:

Concept uitgeefgroep
Postbus 447
1213 PD Hilversum
Tel.: 035 7506 117
E-mail: info@conceptuitgeefgroep.nl
Website: www.conceptuitgeefgroep.nl

Eerste druk, 2020
Tweede druk, 2023

Vormgeving binnenwerk: Coco Bookmedia, Amersfoort
Redactie: Lia Hesemans

© Educatieve Uitgeverij Nederland (EUN) BV, 2023

‘Concept uitgeefgroep’ is een handelsnaam van Educatieve Uitgeverij Nederland (EUN) BV.

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt in enige vorm of op enigerlei wijze, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Educatieve Uitgeverij Nederland (EUN) BV. Voor zover het maken van reproductieve verveelvoudiging uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16h Auteurswet dient men de daarvoor verschuldigde vergoedingen te voldoen aan Stichting Reprorecht.

Bij het afbeelden van foto's en andere werken hebben wij al het mogelijke gedaan om de eventuele rechthebbenden te achterhalen en om overal de juiste naam en bron te vermelden. Indien u van mening bent dat uw naam ten onrechte niet (juist) vermeld is of dat sprake is van een onjuiste bronvermelding, neem dan contact met ons op. Wij zullen dit dan in een volgende druk herstellen.

Hoewel aan de totstandkoming van deze uitgave uiterste zorg is besteed, aanvaarden de auteurs, redactie en Educatieve Uitgeverij Nederland (EUN) BV geen aansprakelijkheid voor eventuele fouten en onvolkomenheden, noch voor de gevolgen ervan.

NUR: 143
ISBN 978-90-5516-340-3 (paperback)
ISBN 978-90-5516-344-1 (E-book)

ONDERZOEKEND VERMOGEN IN DE PRAKTIJK

Mandy van der Velde

Lisette Munneke

Paul Jansen

Josje Dijkers

VOORWOORD

Dit boek *Onderzoekend vermogen in de praktijk* is bedoeld voor studenten en professionals op hbo-niveau. Onderzoekend vermogen is voor (aankomend) hbo-professionals van cruciaal belang om hun beroepsopleiding met succes te kunnen afronden en te kunnen functioneren als wendbare professional in de beroepspraktijk. Het begrip ‘onderzoekend vermogen’ wordt door opleidingen niet altijd hetzelfde gezien en dit wil nog wel eens tot verwarring leiden, als het gaat om de precieze functie en plaats van onderzoek. Met *Onderzoekend vermogen in de praktijk* proberen we hierin meer houvast te bieden.

Onderzoekend vermogen in de praktijk is gebaseerd op de nieuwste inzichten, bevat concrete voorbeelden uit verschillende vakgebieden, en geeft een compleet overzicht van wat onderzoekend vermogen in de praktijk betekent. Daarbij verbinden we onderzoekend vermogen steeds nauw met het beroepsproces van een professional en de beroepsproducten die deze in de dagelijkse praktijk opleveren. Het boek volgt daarbij in drie delen de verschillende onderdelen van onderzoekend vermogen:

1. Praktijk-kwesties met een kritische, onderzoekende houding kunnen benaderen;
2. Kritisch kunnen bestuderen van wat anderen als antwoorden hebben gevonden;
3. en daarna, als het relevant en nodig is, zelf onderzoek doen met een voor de specifieke situatie passende grondigheid.

Deze drie onderdelen van onderzoekend vermogen worden in het boek steeds op overzichtelijke en concrete wijze met elkaar verbonden. Daarbij volgen we de beroepsprocessen van professionals. In deel 1 gaan we in op de eerste stappen die je zet als professional bij het opleveren van een specifiek beroepsproduct, zoals het maken van een analyse, geven van een advies, ontwerpen van interventies en/of uitvoeren van handelingen. Hoe zet je een onderzoekende houding in, om te ontdekken waar nog vragen naar kennis zitten? Vervolgens gaan we in deel 2 in op de kennis die al voor handen is. Hoe kun je deze vinden? Hoe beoordeel je of en wat we al weten en de waarde daarvan? Wanneer ga je vanuit opzoeken en uitzoeken over op onderzoeken, om nieuwe kennis te creëren? Deel 3 gaat in op de situatie waarin (nieuwe) dataverzameling nodig is om de vraag te beantwoorden. Hoe kun je dat op een consistente en juiste manier aanpakken? Op deze manier hopen we voldoende houvast te bieden aan studenten en professionals bij het toepassen van onderzoekend vermogen om te komen tot betere beroepsproducten. In het hele boek ondersteunen we dit met concrete voorbeelden uit vrijwel alle beroepssectoren van het hbo. Kortom, *Onderzoekend vermogen in de praktijk* is een uitermate geschikt boek voor (aankomende) hbo-professionals uit elk vakgebied!

Onze dank gaat uit naar die ons hebben geïnspireerd om dit boek te schrijven. Daarnaast hebben verschillende mensen na het verschijnen van de eerste versie waardevolle feedback gegeven. Wij willen hen hiervoor nadrukkelijk bedanken. We werken door aan continue verbetering en daarom blijven alle suggesties van studenten, professionals, docenten en collega's, van harte welkom.

Utrecht, april 2023

Mandy van der Velde, Lisette Munneke, Paul Jansen en Josje Dikkers

INHOUD

1	EEN PROFESSIONAL MET ONDERZOEKEND VERMOGEN	5
1.1	Onderzoekend vermogen: wat heb je daar aan?	6
1.2	Wat is onderzoekend vermogen?	8
1.2.1	Wanneer zet je onderzoekend vermogen in?	8
1.3	Beroepssituaties en beroepsproducten	10
1.3.1	Het maken van een analyse	10
1.3.2	Het geven van een advies	13
1.3.3	Het ontwerpen van producten of interventies	14
1.3.4	Het uitvoeren van een handeling	15
1.4	De rol van onderzoekend vermogen in beroepsproducten	16
1.5	Dit boek	18
2	WAT IS EEN ONDERZOEKENDE HOUDING?	23
2.1	Opmerkzaam zijn	24
2.1.1	Het belang van opmerkzaamheid in professionele situaties	25
2.1.2	Opmerkzaamheid ontwikkelen	25
2.2	Nieuwsgierig willen zijn	29
2.3	Bedachtzaam willen zijn	31
2.3.1	Kenmerken van een bedachtzaam persoon	32
2.3.2	Hoe kun je een pas op de plaats leren maken?	33
2.4	Kritisch willen zijn	37
2.4.1	Kritisch denken	38
2.4.2	Redeneren – model van Toulmin	39
2.4.3	Redeneren: conceptueel model	40
2.4.4	Redeneerfouten	42
2.4.5	Het ontwikkelen van kritisch denken	44
2.5	Onzekerheid	45
2.6	Rol van onderzoekende houding bij het komen tot beroepsproducten	48
3	DE ONDERZOEKENDE HOUDING IN DE BEROEPSPRAKTIJK	53
3.1	De praktijkkwestie: waar gaat het over?	54
3.2	Beroepsproces en -methoden	56
3.3	Onderzoekend kijken naar een beroepsproces	60
3.3.1	Het gehele beroepsproces	60
3.3.2	Welke vragen stel je binnen een beroepsproces?	63
3.4	Hoe grondig wil je te werk gaan bij het beantwoorden van vragen?	65

4	FORMULEREN VAN EEN ONDERZOEKSVRAAG	73
4.1	Van een praktijksituatie naar onderzoek.....	73
4.2	Centrale onderzoeksvraag en deelvragen.....	79
4.3	Functies van onderzoek – soorten onderzoeksvragen.....	81
4.4	Concrete tips bij het formuleren van je onderzoeksvraag.....	84
5	KRITISCH LEZEN VAN BRONNEN	89
5.1	Bronnen zoeken.....	89
5.2	Bronnen selecteren – kritische houding gewenst.....	93
5.3	Spelregels voor refereren.....	96
6	GEBRUIK VAN BRONNEN BIJ OPZOEKEN EN UITZOEKEN	101
6.1	Opzoeken.....	101
6.2	Uitzoeken.....	103
6.2.1	Centrale begrippen: definitie.....	103
6.2.2	Beroepsproduct 1: maken van een analyse.....	104
6.2.3	Beroepsproduct 2: geven van advies.....	105
6.2.4	Beroepsproduct 3: ontwerpen van een product.....	107
6.2.5	Beroepsproduct 4: uitvoeren van een handeling en/of interventie.....	108
6.3	Naar zelf onderzoek doen – conceptueel model.....	109
6.3.1	De onderdelen van conceptuele modellen.....	110
6.3.2	Een model om te helpen conceptualiseren of operationaliseren.....	111
6.3.3	Het bouwen van een conceptueel model.....	113
6.4	Afsluiting en brug naar deel 3.....	114
7	EEN BEROEPSPRODUCT EN ONDERZOEKEN	121
7.1	De praktijkkwestie en een passende beroepsmethode onderzoeken.....	123
7.2	Onderzoeken binnen een beroepsmethode.....	126
7.3	Onderzoeken doe je ook volgens een methode.....	129
8	ONDERZOEKSONTWERP: VAN ONDERZOEKSVRAAG NAAR ONDERZOEKEN	137
8.1	Verschillende typen onderzoek.....	138
8.2	Hoe ga je data verzamelen en analyseren?.....	141
8.3	Bij wie ga je de data verzamelen?.....	146
8.3.1	Populatie.....	146
8.3.2	Steekproef.....	147
8.4	Wat ga je precies op welke manier meten?.....	151
8.4.1	Conceptueel model en variabelen.....	151
8.4.2	Operationaliseren.....	154

8.4.3	Meetinstrumenten	156
8.4.4	Meetniveaus	158
8.4.5	Betrouwbaarheid van meetinstrumenten.....	161
8.4.6	Validiteit van een meetinstrument	162
8.5	Ethiek: gedragsregels	165
8.6	Plan van aanpak.....	167
9	METHODEN VAN DATAVERZAMELING EN -ANALYSE: INTERVIEW EN OBSERVATIE.....	173
9.1	Data verzamelen via het opstellen en afnemen van interviews.....	173
9.1.1	Vorbereiding op interviews: het opstellen van de interviewgids	175
9.1.2	Interviews afnemen	178
9.2	Data verzamelen via observaties	186
9.3	Interviewdata analyseren.....	190
9.3.1	Analysemethoden.....	191
9.3.2	Patronen	192
9.4	Observatiedata analyseren	194
9.5	Voor- en nadelen van interviews en observaties	195
9.5.1	Voor- en nadelen van interviews.....	195
9.5.2	Voor- en nadelen van observaties.....	195
10	METHODEN VAN DATAVERZAMELING EN -ANALYSE: VRAGENLIJST	201
10.1	Data verzamelen via het opstellen en afnemen van vragenlijsten	202
10.1.1	Hoe begin je met het opstellen van een vragenlijst?	203
10.1.2	Soorten vragen	205
10.1.3	Schalen en items	209
10.1.4	Valkuilen bij vragenlijstconstructie: antwoordtendenties	211
10.1.5	Vragenlijsten vertalen.....	214
10.1.6	Structuur van de vragenlijst.....	214
10.1.7	Taalgebruik en lay-out	215
10.2	Vragenlijstdata verwerken en analyseren: welke stappen volg je?.....	216
10.2.1	Data coderen en invoeren.....	217
10.2.2	Beschrijvende analyses	224
10.2.3	Toetsende analyses	229
10.3	Vragenlijstdata analyseren met behulp van Excel: voorbeelden.....	230
10.3.1	Data-invoer	230
10.3.2	Beschrijvende analyses	232
10.3.3	Toetsende analyses	234

11	RAPPORTEREN EN AANBEVELINGEN DOEN	239
11.1	Aanpak en opzet van het rapport.....	239
11.1.1	Voor wie schrijf je en hoe bereid je het schrijven van een onderzoeksverslag en adviesrapport voor?.....	239
11.1.2	Opbouw van onderzoeksverslag en adviesrapport.....	241
11.2	Voorblad, inhoudsopgave, samenvatting en inleiding.....	242
11.2.1	Voorblad	242
11.2.2	Voorwoord	243
11.2.3	Inhoudsopgave.....	243
11.2.4	Samenvatting	243
11.2.5	Inleiding.....	244
11.3	Literatuuroverzicht/ bronnenonderzoek	246
11.4	Methode.....	248
11.4.1	Onderzoekscontext: (eventuele) Organisatie(s) en onderzoekseenheden/ respondenten.....	248
11.4.2	Meetinstrumenten	248
11.4.3	Procedure en (data)analyse	249
11.5	Resultaten	250
11.5.1	Beschrijvende resultaten.....	250
11.5.2	Toetsende resultaten	251
11.6	Conclusie(s).....	255
11.7	Aanbevelingen	255
11.8	Discussie.....	257
11.9	Bronnen- of Literatuurlijst en bijlagen	257
11.9.1	Bronnen- of literatuurlijst.....	258
11.9.2	Bijlagen	259
11.10	Alternatieve structuur: Kijk-Want-Dus	259
11.11	Schrijfstijl en lay-out	261

DEEL 1

EEN ONDERZOEKENDE HOUDING

In werkomgevingen zul je van tijd tot tijd tegen praktijksituaties aanlopen waar je kennis en ervaring op dat moment niet toereikend zijn. Onderzoekend vermogen helpt je om vraagstukken op je werk goed te analyseren en de kennis te gebruiken en te creëren die je nodig hebt om zo'n vraagstuk aan te kunnen pakken. Het eerste dat je daarbij nodig hebt, is een onderzoekende houding. Die helpt je om op een kritische, bedachtzame, opmerkzame en nieuwsgierige manier naar je werksituatie te kijken.

In deel 1 van dit boek schetsen we wanneer en hoe je onderzoekend vermogen kunt inzetten. Hoe word je nou eigenlijk een professional met onderzoekend vermogen? Wat is de rol van onderzoekend vermogen in beroepsproducten? Hoe ontwikkel je een onderzoekende houding in de beroepspraktijk?

Door de voorbeelden en theorie die we bespreken, hopen we je onderzoekend te leren kijken naar de beroepspraktijk.

1

EEN PROFESSIONAL
MET ONDERZOEKEND
VERMOGEN

1 EEN PROFESSIONAL MET ONDERZOEKEND VERMOGEN

VOORBEELD

Wendbare professional

Daniël is de eigenaar en manager van een succesvol restaurant in een Vinewijk. Het restaurant heeft vooral lokale leveranciers en een dagelijks wisselende menukaart, die afgestemd wordt op de producten die op dat moment goed beschikbaar zijn. Dat zorgt ervoor dat er zelden producten weggegooid hoeven worden en ook duurdere producten voor de klant betaalbaar blijven. Naast duurzaam zijn, wil het restaurant een verbindende functie in de wijk hebben. Iedere maand wordt er een zogenaamd aanschuifdiner georganiseerd, waarbij mensen uit de buurt met elkaar aan één grote tafel gezamenlijk eten van datgene wat de kok bij verrassing op tafel zet.

Het concept slaat aan in de wijk en het restaurant draait goed, totdat in maart 2020 de horeca getroffen wordt door de gedwongen sluiting vanwege het coronavirus. Daniël schakelt razendsnel en creatief. Al in de eerste week van de lockdown biedt hij klanten afhaalmaaltijden aan. Het aanschuifdiner wordt omgezet naar een digitaal aanschuifdiner. Mensen halen een pakket met producten op en bereiden thuis zelf een driegangendiner onder begeleiding van Daniël, online via Zoom. Daarna eten ze gezamenlijk met buurtgenoten in verschillende breakout rooms. Daniël houdt tijdens de periode van sluiting nauw contact met zijn klantenkring via Facebook. Hij vlogt regelmatig en neemt na nieuwe activiteiten zoals het online aanschuifdiner, enquêtes af om de klantbeleving te peilen.

Deze restauranteigenaar is een goed voorbeeld van een snel en creatief schakelende professional in een complexe, veranderende situatie. Ondanks de sluiting van zijn restaurant vond Daniël snel nieuwe wegen om toch gedeeltelijk omzet te kunnen draaien en de binding met zijn klanten te behouden. Dat zijn eigenschappen die werkgevers in de huidige tijd graag zien.